

1980-01-01

เศรษฐศาสตร์การเมือง

พระยาสุรียานุวัติ ทรัพย์ศาสตร์

Follow this and additional works at: <https://digital.car.chula.ac.th/cujss>



Part of the [Social and Behavioral Sciences Commons](#)

Recommended Citation

ทรัพย์ศาสตร์, พระยาสุรียานุวัติ (1980) "เศรษฐศาสตร์การเมือง," *Journal of Social Sciences*: Vol. 17: Iss. 4, Article 11.

Available at: <https://digital.car.chula.ac.th/cujss/vol17/iss4/11>

This Book Review is brought to you for free and open access by the Chulalongkorn Journal Online (CUJO) at Chula Digital Collections. It has been accepted for inclusion in Journal of Social Sciences by an authorized editor of Chula Digital Collections. For more information, please contact ChulaDC@car.chula.ac.th.

วารสารสังคมศาสตร์

๔๔
ปีที่ 17

ตุลาคม-ธันวาคม 2523

ฉบับที่ 4

วิจารณ์หนังสือ

วิจารณ์หนังสือเศรษฐศาสตร์การเมือง

พระยาสุริยานุวัฑฒ์ ทรัพย์สินศาสตร์ (สำนักพิมพ์พิมพ์เนต พิมพ์ครั้งที่ 3 2518) 547 หน้า

เป็นที่ทราบกันดีอยู่แล้วว่า ในปัจจุบันนักเศรษฐศาสตร์ไทยสองค่าย คือ พวกที่ใช้วิธีการวิเคราะห์ตามแนวของ นีโอ-คลาสสิก และพวกที่วิเคราะห์ตามแนวเศรษฐศาสตร์การเมืองในแนวมาร์กซิสต์ กำลังตั้งข้อสงสัยถึงกันว่าแนวทางใดดีกว่ากัน และนักเศรษฐศาสตร์ไทย ทั้งสองค่าย ก็ได้พยายามที่จะหันหน้าเข้าหากันในการพบปะพูดคุยกัน เพื่อจะตั้งคำถามว่ามีข้อขัดแย้งกันจริงหรือไม่ มากน้อยแค่ไหนเพียงใด จะมีทางผสมผสานถึงแนวความคิดของผู้อื่นมาใช้ในแนวที่ตนถนัดของตนได้หรือไม่อย่างไร แทนที่ต่างคนต่างแยกกันไปวิเคราะห์วิจัยตามแนวคิดของตน จนอาจจะไม่มีเวลาติดตามงานของผู้อื่น ดังเช่นสมาคมเศรษฐศาสตร์แห่งประเทศไทย ได้จัดให้มีการสัมมนาเรื่อง “วิกฤติการณ์ในทางความคิดของนักเศรษฐศาสตร์ไทย” ขึ้นเมื่อ วันที่ 7 กรกฎาคม 2523 ณ ศูนย์สารนิเทศ หอประชุมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย¹

อย่างไรก็ดี นักเศรษฐศาสตร์ไทยทั้งสองค่าย ก็มุ่งหวังที่จะใช้แนวการวิเคราะห์ของตน เพื่อให้เกิดประโยชน์ในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจของไทยในปัจจุบันทั้งในระยะสั้นและระยะยาวอย่างเต็มที่ และสำหรับการแก้ปัญหาเศรษฐกิจระยะยาวของไทยในเรื่องความยากจนของคนไทย และความไม่เท่าเทียมกันในการวิภาษกรรมรายได้ นักเศรษฐศาสตร์ไทยส่วนใหญ่ เห็นเหมือนจะเห็นพ้องต้องกันว่า มาจากสาเหตุวิวัฒนาการโครงสร้างสังคมและการเมืองในอดีตถึงปัจจุบัน ซึ่งความยากจนส่วนใหญ่เป็นผลจากโครงสร้างกรรมสิทธิ์อันไม่เป็นธรรมในปัจจุบันการผลิตที่ดินและทุน และการแก้ปัญหาใหญ่ๆ จะต้องมีการเปลี่ยนโครงสร้างระบบกรรมสิทธิ์ของไทยใหม่ ในลักษณะการปฏิรูปค่อยเป็นค่อยไป หรือต้องมีการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วฉับพลัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับแนวการวิเคราะห์และการเสนอวิธีการแก้ปัญหาของนักเศรษฐศาสตร์แต่ละกลุ่มแต่ละท่าน เพราะฉะนั้นจึง

¹ รายละเอียดของเอกสารต่าง ๆ ที่เสนอในการสัมมนาได้ลงพิมพ์เผยแพร่ในวารสารเศรษฐศาสตร์ ฉบับวิกฤติการณ์ในทางความคิดของนักเศรษฐศาสตร์ไทย ฉบับที่ 18 เดือน 12 ประจำเดือนพฤษภาคม-สิงหาคม 2523

เป็นที่น่าเชื่อถือว่า นักเศรษฐศาสตร์ไทยส่วนใหญ่ต่างก็มีความหวังดีต่อสังคม ต่อประชาชนส่วนใหญ่ และอยากให้ปัญหาเศรษฐกิจของไทยที่เรื้อรังมานานได้รับการแก้ไขอย่างรวดเร็ว ผู้วิจารณ์ไม่บังใจเชื่อว่า ในปัจจุบันนี้ นักเศรษฐศาสตร์ไทยแบ่งออกเป็นสองฝ่าย ฝ่ายหนึ่งใช้การวิเคราะห์ทางเศรษฐศาสตร์การเมือง เพื่อที่จะได้รับใช้ประชาชนส่วนข้างมาก อีกฝ่ายหนึ่งใช้การวิเคราะห์แบบทุนนิยมตะวันตก เพื่อที่รับใช้คนส่วนน้อยอย่างแน่นอน

อย่างไรก็ตาม เมื่อได้ทบทวนถึงงานเขียนในทางเศรษฐศาสตร์การเมืองไทยทั้งประเภทตำรา หรือบทความวิเคราะห์เศรษฐกิจต่าง ๆ ในอดีตถึงปัจจุบัน นับตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 เป็นต้นมา ซึ่งกล่าวถึงหรือแสวงหาวิธีวิเคราะห์ที่สอดคล้องกับปัญหาพื้นฐานของระบบเศรษฐกิจของไทยในสภาพแวดล้อมของสังคมและการเมืองอย่างลึกซึ้งมีอยู่น้อยมาก² แต่ในช่วงต้นสมัยรัชกาลที่ 6 เมื่อ พ.ศ. 2454 หนังสือ *ทรัพย์ศาสตร์* เล่ม 1 และ เล่ม 2 ของ พระยาสุริยานุวัตร (เกิด บุญาค 2405-2479) ได้ตีพิมพ์เป็นครั้งแรก³ หนังสือเล่มนี้เป็นหนังสือทางด้านเศรษฐศาสตร์การเมืองและประวัติศาสตร์—เศรษฐกิจการเมืองและสังคมของไทยที่สมบูรณ์แบบ คุณค่าของหนังสือเล่มนี้อยู่ที่การวิเคราะห์เศรษฐกิจไทยภายใต้ระบบสมบูรณาญาสิทธิราช โดยชี้ให้เห็นถึงความยากจนของคนไทย โดยเฉพาะชาวนาไทย ว่าเกิดจากโครงสร้างกรรมสิทธิ์อันไม่เป็นธรรมในปัจจุบันการผลิตที่ดินและทุนในระบบศักดินานับเป็น หนังสือหลักเศรษฐศาสตร์ หรือ เศรษฐศาสตร์การเมืองเล่มแรกของประเทศไทยที่ตีพิมพ์วางหลักการทางเศรษฐศาสตร์อย่าง

² มีงานเขียนทางด้านเศรษฐศาสตร์การเมืองไทยที่เด่น ๆ อยู่บ้าง อาทิ เช่น เค้าโครงทางเศรษฐกิจของ หลวงประดิษฐ์มนูธรรม และ จิตร ภูมิศักดิ์, โฉมหน้าศักดินาไทย, “นิติศาสตร์ 2500” และ Chatit Nartsupha and Suthy Prasartset, *The Political Economy of Siam 1851-1910* and *The Political Economy of Siam 1910-1932*; The Social Sciences Association of Thailand 1978-1979. และเกริกเกียรติ หิตพัฒนเสวีธรรม การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเศรษฐกิจการเมืองกับการ—รวมอำนาจทางเศรษฐกิจโดยเอกชนในประเทศไทย, เอกสารทางวิชาการหมายเลข 70, คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ก.พ. 2522 และวงศ์ถรณ์ ธนะทพพันธุ์, ระบบเศรษฐกิจไทย : วิกฤติการณ์แห่งโครงสร้างฯ, วารสารธรรมศาสตร์ ปีที่ 9 เล่มที่ 3 มกราคม-มีนาคม 2528 เป็นต้น

³ ค่อนข้างประมาณ 20 ปี ศาสตราจารย์ ดร. ทองเปลว ชลภูมิ ได้นำเอาหนังสือทรัพย์ศาสตร์เฉพาะ เล่ม 1 มาพิมพ์ใหม่เป็นครั้งที่ 3 โดยเปลี่ยนชื่อเป็นเศรษฐกิจขั้นต้นและสำนักพิมพ์พิษณุโลกได้นำเล่ม 1 และเล่ม 2 มาตีพิมพ์ใหม่เป็นครั้งที่ 3 ใน พ.ศ. 2518 นับเป็นเวลา 63 ปี จากการพิมพ์ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2454

เป็นระบบระเบียบ เพื่อวิเคราะห์และเสนอแนะแนวทางในการแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจของไทย ภัยความบริสุทธิ์ใจอย่างแท้จริง หนังสือเล่มนี้ เมื่อตีพิมพ์ครั้งแรกได้ถูกรัฐบาลขอไม่ให้เผยแพร่ แม้แต่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ทรงวิจารณ์คำหนังสือและผู้เขียนโดยเปิดเผยใน วารสารสมุทรสารของราชนาวีสยาม (สมุทรสาร ปีที่ 2 เล่ม 9 กันยายน 2458) และในทัศนะ ส่วนตัวของผู้วิจารณ์มีความเห็นว่า ความล้ำค่าของหนังสือเล่มนี้อยู่ที่การผสมผสานแนวความคิด หรือหลักการทางเศรษฐกิจของตะวันตก ซึ่งท่านผู้เขียนได้รับการศึกษาจากตำราทางวิชาการหรือ ผ่านประสบการณ์มาโดยตรง และนำเข้ามาประยุกต์ใช้กับโครงสร้างของเศรษฐกิจการเมืองและ สังคมไทย อย่างแนบเนียน โดยสอดคล้องคุณธรรมในทางเศรษฐกิจ ตามหลักทางสายกลางของ พุทธปรัชญาเป็นแกนกลางในการวิเคราะห์และแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจของไทย เปรียบเสมือนว่า สารสำคัญของหนังสือเล่มนี้ เป็นทางสายกลางที่จะผสมผสานแนวความคิดของนักเศรษฐศาสตร์ ไทยที่แบ่งออกเป็น 2 ค่าย ในปัจจุบันนี้เข้ามาช่วยกันวิเคราะห์และวางแนวทางร่วมกันในการที่จะ แก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจในปัจจุบัน แทนที่จะแตกหักขัดแย้งกันตามที่ได้กล่าวไว้แต่ข้างต้น

ในภาค 1 ของทรัพย์สินศาสตร์ ว่าด้วยหลักเศรษฐศาสตร์เบื้องต้น ในส่วนของการ สร้างทรัพย์สิน ทั้งแต่หมวดที่ 1 ถึงหมวดที่ 11 โดยเฉพาะอย่างยิ่งในหมวดที่ 1 กล่าวถึงทฤษฎีอรรถ ประโยชน์ด้วยหลักการง่าย ๆ โดยท่านได้กล่าวไว้ในหน้า 3 ถึงทฤษฎีอรรถประโยชน์ว่า “กิจใดที่ นำความสุขหรือความพอใจมาให้ก็เรียกว่ากิจนั้นเป็นคุณเป็นประโยชน์กิจใดที่นำความทุกข์หรือความไม่ พพอใจมาให้เรียกว่ากิจการนั้นไม่เป็นคุณเป็นประโยชน์.....แต่ความสุขและความทุกข์ไม่มีเส้นขีดขึ้นปัน เขตลงตรงไหนแน่ ความพอใจของมนุษย์จึงไม่มีที่สิ้นสุดลงได้ และความมุ่งหมายที่จะทำคุณประโยชน์ ก็ย่อมไม่มีที่สิ้นสุดเหมือนกัน” ทั้งแต่หมวดที่ 2 ถึงหมวดที่ 11 เป็นการอธิบายถึงปัจจัยการผลิต มีรายละเอียดในเรื่องของหลักแรงงาน ที่ดินและทุน ประการที่สำคัญในส่วนอธิบายใน เรื่องแรงงานได้สอดคล้องหลักการการบริหารในส่วนของการทำงานกันทำตามความถนัดไว้อย่างเป็น ระบบระเบียบ ทั้งในเรื่องการจัดสรรอัตราค่าจ้างและการใช้เครื่องจักร และสาระสำคัญในภาค 1 นี้ อยู่ที่ส่วนของเรื่องทุนซึ่งได้อธิบายอย่างละเอียดไว้ในหมวด 8 ถึงหมวด 11 ถึงเรื่องลักษณะทุน การลงทุน และวิธีที่ทำให้ทุนพอกพูนขึ้น โดยให้ข้อเสนอแนะเฉพาะประเทศกำลังพัฒนาอย่าง ประเทศไทย เน้นอยู่ที่การพัฒนาเกษตรกรรมในส่วนของเรื่องการลงทุนในส่วนของการทำนา

และพัฒนาสินค้าเกษตรกรรมแขนงอื่น ๆ โดยเฉพาะ และได้กล่าวถึงปัญหาความยากลำบากในการพัฒนาตนเองของชาวนาไทยซึ่งเกิดจากการขาดปัจจัยการผลิตประเภททุนและกรรมสิทธิ์ที่ดิน ทำให้ถูกนายทุน พ่อค้าคนกลาง กอซีซูกรีท ในหน้า 73 ท่านได้กล่าวว่า “ความเจริญของกรุงเทพฯ ซึ่งต้องอาศัยการทำงานเป็นใหญ่ยิ่งกว่าอื่นดังทุกวันนี้ จะเจริญเร็วและช้าก็คงสรุปแล้วแต่ผลประโยชน์ที่ชาวนาจะได้มากและน้อยเป็นสำคัญแต่จะทำประการใดจึงจะมีทุนให้ชาวนาพอใช้โดยที่ไม่ต้องเสียดอกเบี้ย-เรี่ยวแรงหนักและจะทำประการใดจึงจะให้ชาวนามีกำไรยิ่งขึ้นนั้น เป็นปัญหาอันยากที่จะแก้ได้” อย่างไรก็ตามท่านได้เสนอแนะวิธีการแก้ไขอยู่ที่การพัฒนาการศึกษาให้แก่ประชาชนให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ แต่ปัญหาการพัฒนาการศึกษาอยู่ที่ความยากจน ซึ่งตรงกับทัศนะของนักเศรษฐศาสตร์ไทยในปัจจุบันหลายท่านที่กล่าวถึงสาเหตุของความยากจนของคนไทยที่มาจากปัจจัยสภาพแวดล้อมหลายปัจจัย เชื่อมโยงเป็นวัฏจักร ส่งผลสะท้อนซึ่งกันและกัน กล่าวคือ ถ้าประชาชน กสิกร ชาวนา ที่มีความยากจนก็จะนำไปสู่การขาดการศึกษา การที่ประชาชนขาดการศึกษาจะนำไปสู่ความอ่อนแอทางการเมือง การที่ประชาชนอ่อนแอทางการเมืองนำไปสู่ความอ่อนแอทางเศรษฐกิจ คือขาดอำนาจต่อรองถูกเอารัดเอาเปรียบ รวมทั้งขาดเทคโนโลยีด้วย และความอ่อนแอทางเศรษฐกิจก็จะนำไปสู่ความยากจน วนเวียนเป็นวัฏจักรกันไป ยากที่จะแก้ไขได้

ในภาค 2 ตั้งแต่หมวด 1 ถึงหมวด 9 ว่าด้วย การวิภาครกรรมแบ่งปันรายได้หรือทรัพย์สินที่หามาได้ ซึ่งกล่าวโดยละเอียดถึงสิทธิขั้นพื้นฐานของพลเมืองทุกคน ซึ่งจำเป็นจะต้องมีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินสมบัติ และเป็นหน้าที่ของรัฐบาลที่จะต้องช่วยป้องกันกรรมสิทธิ์ของประชาชนไว้ให้มั่นคง ท่านได้เน้นถึงลักษณะการวิภาครกรรมรายได้ในกระบวนการผลิต ในส่วนของค่าเช่าที่ดิน, ค่าแรงและกำไร ที่เป็นธรรม และได้ชี้ข้อเท็จจริงให้ทราบว่า กลุ่มผู้ที่กุมปัจจัยการผลิตได้มาก จะเป็นผู้ที่สามารถมีอำนาจควบคุมเศรษฐกิจได้มาก อันเป็นกฎแน่นอนในทุกกระบวนการผลิตของสังคม และในหมวดที่ 6 ท่านได้กล่าวถึงความจำเป็นในการจัดตั้งสหบาลกรรมกร รวมทั้งวิเคราะห์ข้อดีและข้อเสียของสหบาลกรรมกรที่จะมีพฤติกรรมต่อระบบเศรษฐกิจด้วยจิตใจเป็นธรรม โดยนัยยะแห่งหมวดนี้ ท่านประสงค์จะให้เกิดความออมชอมในเรื่องการแบ่งสรรรายได้ให้ยุติธรรมระหว่างนายจ้างและลูกจ้าง ในหมวดที่ 7 ท่านได้ให้บรรดาอธิบายถึงความเป็นไปไม่ได้ของตลาดหรือระบบการผลิตที่มีการแข่งขันอย่างสมบูรณ์ยุติธรรม—ซึ่งได้ก่อให้เกิดความเอารัดเอา

เปรียบเทียบขนาดของผู้ที่มีทุนมากกับผู้ที่มีทุนน้อย รวมทั้งของนายจ้างและลูกจ้าง ในหน้า 247 ท่านได้กล่าวว่า “เจ้าของทุนกับเจ้าของทุนผู้มีอำนาจมากแก่งแย่งกัน คนทำงานกับคนทำงานผู้มีอำนาจน้อยก็แก่งแย่งกัน ค้วย.....ผู้มีทุนมีปัญญาพึงจะหมายกินแรงหมู่คนทำงานที่โง่เขลาหรือที่มีอำนาจน้อยกว่าเป็นกำไรเสมอไป” ในหมวดที่ 8 ซึ่งมีสาระที่สำคัญยิ่ง ท่านได้เสนอแนะให้มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างระบบกรรมสิทธิ์ของไทยใหม่ ในลักษณะกระจายกรรมสิทธิ์ในปัจจัยการผลิตก่อน แล้วสมาชิคนำปัจจัยการผลิตมารวมกันในขบวนการผลิตในรูปสหกรณ์ “ร่วมกระทำการ” หรือในการถือหุ้นร่วมกันในลักษณะบริษัทหุ้นส่วนมหาชน โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะชักคนกลางต่าง ๆ ออกไปให้สิ้น ในหน้า 251 ท่านได้กล่าวว่า “เมื่อทุนกับแรงเป็นอริกันอยู่เช่นนี้ ผลที่จะออกขึ้นเพราะการอาศัยกำลังซึ่งกันและกัน ก็ย่อมจะไม่ออกได้เต็มตามที่ควรอยู่เอง เพราะฉะนั้นจึงมีความคิดที่เกิดขึ้นว่า ถ้าจัดการอย่างไรให้ทุนกับแรงได้มีผลประโยชน์ร่วมกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเข้าแล้ว กว่าจะได้เป็นผลคงจะงอกงามขึ้นมาก ความอริวิวาทในระหว่างทุนกับแรงก็จะไม่มี” อย่างไรก็ตามแนวคิดในเรื่องการกระจายกรรมสิทธิ์ในปัจจัยการผลิตในรูปของนายจ้างและลูกจ้างหรือระหว่างผู้มีปัจจัยการผลิตและผู้ไม่มีปัจจัยการผลิต โดยนำปัจจัยการผลิตมารวมกันในขบวนการผลิต ท่านไม่ได้หมายถึงวิธีที่รัฐจะบังคับในรูปของลัทธิโซเซียลลิสม์ แต่เป็นการเกิดจากโดยรัฐ แต่ท่านหมายถึงการกระจายกรรมสิทธิ์โดยสมัครใจทั้งนายจ้างลูกจ้าง หรือระหว่างผู้มีปัจจัยการผลิตและผู้ไม่มีปัจจัยการผลิตในรูปของสหกรณ์หรือบริษัทหุ้นส่วนมหาชน ซึ่งรวมกระบวนการผลิตการจำหน่ายและแบ่งปันผลกำไรร่วมกันตามขนาดของทุนและแรงงานที่ร่วมกันทำโดยยุติธรรม แต่ในทางปฏิบัติเป็นที่ตระหนักก็อยู่แล้วว่า มนุษย์แต่ละคนมีกิเลสและมีความเห็นแก่ตัวเป็นที่ตั้ง คงจะละเว้นการเป็นผู้นำ โดยรัฐในการกระจายกรรมสิทธิ์หรือการใช้อำนาจบังคับโดยรัฐในระยะสั้น ๆ เสียไม่ได้ และท่านได้กล่าวเน้นไว้ใน หมวดที่ 8 รวมทั้งใน หมวดที่ 9 ในเรื่องการศึกษาและการประหยัทรัพพ์ว่าในรูปของขบวนการผลิต “ร่วมกระทำการ” ถ้าจะอยู่ในนัยยะของความสมัครใจร่วมกันทุกฝ่าย ต้องขึ้นอยู่กับความมีคุณธรรมของทุกคน ซึ่งต้องยึดหลักความสามัคคี 1 ความมัธยัสถ์ 1 ยุติธรรม 1 ความพึ่งตนเอง 1 ซึ่งคุณธรรมทั้ง 4 นี้⁴ เป็นหลักเศรษฐกิจของ

⁴ ดู E. F. Schumacher, *Small is beautiful, Economic as if People Mattered* (New York: Harper Row Publishers, 1973). ในส่วนที่ว่าด้วย Buddhist's Economics

พระพุทธเจ้าที่เน้นการบำเพ็ญความดีอยู่ในระดับที่พอค้ำหลัก (มัชฌิมาปฏิปทา) ทางสายกลาง (แปลว่าการประหยัด) และเน้นให้ระบบเศรษฐกิจและสังคมเป็นลักษณะที่พึ่งตนเอง (สันโทษ) เป็นส่วนใหญ่ ซึ่งจะเห็นได้ว่า หลักเศรษฐศาสตร์ของพระพุทธเจ้าต่างกับหลักเศรษฐศาสตร์สมัยใหม่ตะวันตก ซึ่งเน้นการบริโภคได้มากที่สุด (เน้นความมั่งคั่ง) มุ่งที่จะให้รายได้ประชาชนสูงมากขึ้น ผลผลิตสินค้าได้มากยิ่งขึ้น เน้นความร่ำรวยทางวัตถุและทางร่างกาย โดยไม่รู้จักความเพียงพอ แต่หลักเศรษฐกิจของพระพุทธเจ้าเน้นการอยู่ดีกินดีให้มากที่สุด โดยบริโภคให้น้อยที่สุด (ประโยชน์สูงประหยัดสุด) โดยเน้นการพัฒนาจิตใจและวิญญาณให้มีความสุข หลักธรรมดังกล่าวนี้อาจจะช่วยแก้ปัญหาเศรษฐกิจของไทยทั้งระยะสั้นและระยะยาวได้อย่างมีผลดี

ภาค 3 ตั้งแต่ หมวดที่ 1-13 เป็นส่วนที่ว้าก้วย เศรษฐศาสตร์การเงินและการธนาคาร ใน หมวดที่ 1-2 ได้ให้อธิบายทั้งเรื่องระบบการแลกเปลี่ยนสินค้าหลักในเรื่องการกำหนดราคาทั้งประเภทราคาปกติและราคาตลาด รวมทั้งเรื่องระดับราคาค่าของเงิน ได้สอดแทรกหลักการบริหารการตลาดเอาไว้ด้วย ในส่วนของการประมูลราคา การกักตุนสินค้า โดยยกตัวอย่างปัญหาการค้าสินค้าเกษตรในประเทศไทย อาทิเช่น การค้าผลไม้ การค้าไม้สัก และการค้าข้าวในกรุงเทพฯ ขึ้นมาประกอบ นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงตลาดการเงินในส่วนของการลงทุนอีกด้วย ใน หมวด 3 เป็นการบรรยายเรื่องวิวัฒนาการของระบบเงินตราของประเทศไทย ตั้งแต่มาตราเงินมาตราทองคำจนถึงมาตราเงินกระดาษได้อย่างละเอียดลึกซึ้ง โดยอาศัยจากประสบการณ์ในหน้าที่ท่านได้รับแต่งตั้งเป็นเสนาบดีกระทรวงพระคลังมหาสมบัติในสมัย ร. 5 ท่านได้คิดเปลี่ยนระบบเงินของไทยจากมาตราเงินเป็นมาตราทองคำ และได้คิดทำตังกษาขึ้นใช้แทนอัฐ ซึ่งได้สำเร็จผลต่อมาภายหลังที่ท่านออกจากตำแหน่งเสนาบดีแล้ว ใน หมวด 3 นี้ เป็นที่น่าสังเกตว่า ท่านได้อธิบายถึง ทฤษฎีปริมาณเงิน ที่ทันสมัย และพยายามอธิบายให้ง่ายต่อความเข้าใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของผลกระทบต่อเงินเพื่อและเงินฝืดของปริมาณเงินหมุนเวียนในมือประชาชนที่มีมากหรือน้อยเกินไป รวมทั้งได้เสนอวิธีการแก้ไขเอาไว้ด้วย ในหน้า 348 ท่านได้อธิบายว่า “เงินหมุนเวียนในบ้านเมืองมีมากเกินไป เงินนั้นต้องตกราคา เมื่อเงินตกราคาสินค้าก็ต้องแพงขึ้น เป็นเครื่องถ่วงกันอยู่เช่นนี้เสมอ” ใน หมวด 4 ว่าด้วยเรื่องวิวัฒนาการของเงินตรานานาประเทศ ซึ่งท่านได้ยกขึ้นมาเปรียบเทียบกับของไทยเพื่อพิจารณาเป็นแบบอย่าง เช่นประเทศอังกฤษ อินเดีย สหรัฐ

อเมริกา แคนาดา เยอรมันนี. ประเทศในกลุ่มสแกนดิเนเวีย ประเทศในกลุ่มลาตินอเมริกา รวมทั้งอีกหลาย ๆ ประเทศในทวีปยุโรป ใน หมวด 5-หมวด 7 ว่าด้วยเรื่อง หลักการเศรษฐกิจมาจนถึง หมวด 8 ว่าด้วยเรื่อง ชนิดต่าง ๆ ของเครดิตในตลาดเงินและตลาดทุน อย่างละเอียด ในหมวด 9 ว่าด้วยเรื่อง หลักการเศรษฐกิจของรัฐบาลในการกู้หนี้ยืมสินจากต่างประเทศ จนกระทั่งถึง หมวด 10 และหมวด 11 ว่าด้วยเรื่อง กิจการธนาคาร และวิธีการให้เครดิตของธนาคาร ส่งท้ายด้วยเรื่อง อัตราดอกเบี้ยกับการลงทุน เอาไว้ใน หมวดที่ 12

ในหมวดที่ 13 และหมวดที่ 14 ซึ่งเป็นส่วนสุดท้ายของหนังสือเล่มนี้ เป็นส่วนที่ว่าด้วย เศรษฐกิจระหว่างประเทศ เน้นเรื่องของกิจการค้าระหว่างประเทศและการป้องกันคุ้มครอง ส่งเสริมสินค้าที่ผลิตขึ้นในประเทศ ในสองหมวดนี้ ท่านได้อธิบายถึงหลักการง่าย ๆ และความจำเป็นในเรื่องการค้าและการแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างประเทศในลักษณะเศรษฐกิจระบบเปิด (Open System) ตลอดจนวิเคราะห์เปรียบเทียบประวัติศาสตร์เศรษฐกิจการค้าระหว่างประเทศ อังกฤษและสหรัฐอเมริกา เพื่อเป็นแนวทางในการวางนโยบายการค้าระหว่างประเทศและกลยุทธ์ ในการพัฒนาการเศรษฐกิจสำหรับประเทศของเรา ท่านได้อธิบายถึงการดำเนินนโยบายการค้าแบบ เสรี (Free Trade) ของอังกฤษว่าสอดคล้องกับลัทธิทางเศรษฐกิจและสภาพแวดล้อมทางทรัพยากร เศรษฐกิจ ตลอดจนสภาพแวดล้อมทางสังคมและการเมืองของอังกฤษในขณะนั้น ซึ่งยังผลทำให้การ เกษตรกรรมอุตสาหกรรมและพาณิชย์กรรมเจริญก้าวหน้าขึ้นเป็นลำดับ แต่สำหรับสหรัฐอเมริกา เมื่อได้รับเอกราชใหม่ ๆ จำเป็นต้องดำเนินนโยบายป้องกันและส่งเสริมการค้าขายภายในประเทศ โดยตั้งกำแพงภาษีเพื่อคุ้มครองการเกษตรกรรมและอุตสาหกรรมภายในประเทศอย่างแข็งแรงเพราะ ได้รับบทเรียนทางประวัติศาสตร์ ในขณะที่เป็นเมืองขึ้นของอังกฤษ ในฐานะเป็นเมืองแม่อังกฤษ ได้ส่งเสริมให้สหรัฐอเมริกาปลูกป่าไม้มากมาย จนมีราคาถูกกว่า และชนทรัพยากรป่าไม้ไปขายเอา กำไรในยุโรป และส่งสินค้าที่ทำในประเทศอังกฤษไปขายแลกเปลี่ยนจนมีกำไรมหาศาล นอกจาก นั้นภายหลังที่สหรัฐอเมริกาได้เอกราชใหม่ ๆ อังกฤษยังได้ส่งสินค้าไปขายแข่งขันลดราคา ทำให้ สหรัฐอเมริกาไม่สามารถพัฒนาสินค้าประเภทอุตสาหกรรมและหัตถกรรมได้เต็มที่ การวิเคราะห์ เปรียบเทียบนี้ เป็นอุทาหรณ์ข้อเตือนใจอย่างก็สำหรับประเทศของเราให้พึงระวังในเรื่องการชูศรีค ของประเทศมหาอำนาจ ซึ่งมุ่งเอารักเอาเปรียบเพื่อประโยชน์ของตนเองฝ่ายเดียว และท่านยังได้ ให้แง่คิดสำหรับประเทศไทยในขั้นตอนการพัฒนาการเศรษฐกิจ ซึ่งจะต้อค่อยเป็นค่อยไป ใน

ลักษณะที่พยายามช่วยตนเองให้มากที่สุด โดยเริ่มจากการพัฒนาเกษตรกรรมก่อน เมื่อมีจำนวนผลผลิตเหลือหลังจากจำหน่ายภายในประเทศแล้ว จึงส่งผลผลิตหรือวัตถุดิบทางการเกษตรออกไปจำหน่ายยังต่างประเทศ หลังจากการพัฒนาภาคเกษตรกรรมมั่นคงพอสมควรแล้ว จึงเริ่มพัฒนาหัตถกรรมและอุตสาหกรรมประเภททดแทนสินค้านำเข้า โดยมีนโยบายที่จะใช้สินค้าประเภททุนและวัตถุดิบภายในประเทศให้มากที่สุด และในการนี้รัฐจำเป็นต้องเข้ามาคุ้มครองป้องกันโดยส่งเสริมการลงทุน และทั้งกำแพงภาษี เพื่อมิให้สินค้าจากต่างประเทศเข้ามาขายแข่งขัน เมื่อมั่นคงพอแล้ว จึงจะส่งสินค้าหัตถกรรมและอุตสาหกรรมที่ผลิตเองนี้ออกไปแข่งขันจำหน่ายยังต่างประเทศ ในการนี้ย่อมจะปลดปล่อยจากอิทธิพลของนายทุนต่างชาติหรือบริษัทลงทุนข้ามชาติที่มีต่อเศรษฐกิจการเมืองและวัฒนธรรมของประเทศเราเป็นที่น่าสังเกตว่าแนวความคิดของ พระยาสุริยานุวัติ ตรงกับนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจของมหาตมะ กานธี ในยุคที่อินเดียได้รับเอกราชจากอังกฤษสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบันนี้ อย่างไรก็ตามเป็นที่น่าเสียดายที่กลยุทธ์ในการพัฒนาเศรษฐกิจของไทยเราซึ่งได้เริ่มพัฒนาในระยะ 44 ปีต่อมา โดยเฉพาะในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม 2 แผนแรก (2504-2514) เป็นกลยุทธ์การเจริญเติบโตที่ไม่สมดุล (Unbalanced Growth)⁵ ในลักษณะภาคอุตสาหกรรมนำภาคเกษตรกรรม ซึ่งเป็นสาเหตุให้ความแตกต่างระหว่างรายได้ของประเทศในภาคเกษตรกรรมและอุตสาหกรรมมีมากขึ้น และการส่งเสริมสินค้าอุตสาหกรรมและสินค้านำเข้า มิได้มีการคุ้มครองป้องกันที่มั่นคงเป็นสาเหตุให้ได้รับการเอารัดเอาเปรียบจากประเทศนายทุนมหาอำนาจก่อให้เกิดสาเหตุการขาดดุลการค้าระหว่างประเทศรวมทั้งปัญหาเงินเฟ้อส่วนหนึ่งเกิดจากปัญหาเงินเฟ้อชนิด (Imported inflation) สืบเนื่องมาเป็นปัญหาใหญ่ของประเทศเราในปัจจุบันนี้ ยิ่งไปกว่านั้นท่านยังได้ให้ข้อคิดเกี่ยวกับความสำคัญในการส่งเสริมการพาณิชย์นาวี เพื่อความเจริญก้าวหน้าในทางพาณิชย์การและเพื่อเป็นการลดต้นทุนการผลิตในด้านการขนส่งลง ซึ่งในเรื่องการพาณิชย์นาวีของไทยในระยะเวลาที่ผ่านมาไม่ได้รับการเอาใจใส่เท่าที่ควร เพิ่งจะได้รับการกระตุ้นที่จะมีการส่งเสริมในรัฐบาลปัจจุบันนี้เอง⁶ สรุปในส่วนของเศรษฐกิจระหว่างประเทศ พระยาสุริยานุวัติได้ชี้ปัญหาทางเศรษฐกิจและการเมืองที่สำคัญได้ชัดเจนในเรื่องการค้าระหว่างประเทศ โดยเฉพาะ

⁵ โปรดอ่านประกอบ James C. Ingram, *Economic Change in Thailand 1850-1970* (Kuala Lumpur : Oxford University Press), 1971.

⁶ ในปัจจุบันนี้ เมื่อเปรียบเทียบกับเรื่องประสิทธิภาพของการพาณิชย์นาวีของประเทศเราเทียบกับประเทศในกลุ่มอาเซียน อาทิ เช่น ประเทศสิงคโปร์ อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ จัดได้ว่าต่ำกว่าประมาณสามเท่าตัว

ประเทศที่ต่างระดับขั้นการพัฒนาทุก ๆ ประเทศที่ยากจนกว่าอาจถูกเอารัดเอาเปรียบจากระบบทุนนิยมที่ศูนย์กลางตามวิถีแห่งจักรวรรดินิยมทางเศรษฐกิจ ทั้งตัวอย่างระบบเศรษฐกิจของประเทศกำลังพัฒนาหลาย ๆ ประเทศในปัจจุบัน ซึ่งเป็นระบบเศรษฐกิจกึ่งเมืองขึ้นนั่นเอง

“ทฤษฎีศาสตร์” นับว่าเป็นหนังสือเศรษฐศาสตร์การเมืองไทยเล่มแรกที่สมบูรณ์แบบถึงแม้ว่าจะไม่ได้กล่าวถึงประวัติศาสตร์สังคมและการเมืองไทยในลักษณะการวิวัฒนาการไว้อย่างชัดเจน หรือไม่ได้เน้นในเรื่องโครงสร้างของชนชั้นในระบบศักดินาไทยหรือมิได้อธิบายถึงความแตกต่างระหว่างทุนและแรงงานรวมทั้งผู้ที่มีปัจจัยการผลิตหรือผู้ไม่มีปัจจัยการผลิตไว้อย่างแจ่มชัดก็ตาม แต่ท่านผู้เขียนได้ยกแนวทางของประวัติศาสตร์เศรษฐกิจของนานาประเทศเข้ามาเป็นอุทาหรณ์ข้อเปรียบเทียบ และสิ่งสำคัญคือท่านผู้เขียนได้เสนอปัญหาเศรษฐกิจการเมืองของไทยที่สำคัญอันเป็นปัญหาอุปสรรคหลายปัญหาเช่นปัญหาการแบ่งรายได้ระหว่างชนชั้น ปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างชนบท(ชาวนา) กับระบบเศรษฐกิจ นอกจากนั้นท่านผู้เขียนก็ไม่ได้ละเลยที่จะอธิบายความสัมพันธ์ของปัจจัยต่าง ๆ ที่เป็นตัวแปรของระบบเศรษฐกิจเช่น อุปสงค์ อุปทาน การกระจายรายได้และรายจ่ายการลงทุน การประหยัด ซึ่งเป็นปัจจัยทางนามธรรมและโดยสรุปในเรื่องปัจจัยทางเศรษฐกิจ ท่านได้เน้นในเรื่องคนคือประชาชนชาวไทย ในส่วนของคุณภาพและคุณธรรมของคนทุกชนชั้นว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดของระบบเศรษฐกิจและเป็นค่านิยมในลักษณะข้อเท็จจริง วิธีการวิเคราะห์ระบบเศรษฐกิจไทยของท่านพอจะนับเนื่องได้ว่าเป็นวิธีการวิเคราะห์ลักษณะผสมผสานทั้งลักษณะ Normative Economic และ Positive Economic โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการมองระบบเศรษฐกิจของท่านเป็นการศึกษาปัจจัยหลาย ๆ ด้าน รวมทั้งปัจจัยที่ไม่อาจจะวัดผลได้ ซึ่งพอจะอนุมานได้ว่าแนวความคิดของท่านเป็น จุกเชื่อมโยงหรือทางสายกลางที่นักเศรษฐศาสตร์ไทยทั้งสำนักนีโอ-คลาสสิก ซึ่งอุ้มไปด้วยทฤษฎีและเครื่องมือต่างๆ พร้อมทั้งจะแก้ไขปัญหาระยะสั้นหรือปัญหาเฉพาะหน้าและสำนักเศรษฐศาสตร์การเมือง ซึ่งเน้นแก้ไขปัญหาระยะยาวในปัญหาระดับ โครงสร้างทั้งหมดหันหน้าเข้ามาร่วมมือกันแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ช่วยกันพัฒนาทฤษฎีวิธีการและเครื่องมือร่วมกันในการแก้ไขปัญหาระบบเศรษฐกิจของไทยในปัจจุบันให้ลุล่วงไปด้วยดี

ท้ายที่สุด ผู้วิจารณ์มีความเห็นเพิ่มเติมว่า “ทฤษฎีศาสตร์” เล่ม 1 และเล่ม 2 ควรจะได้รับการตีพิมพ์ใหม่ให้แพร่หลายออกไปมากกว่าเดิม และหนังสือเล่มนี้โดยเฉพาะในภาค 1 และ

ภาค 2 มีซึ่งเขียนโดยใช้ภาษาง่ายๆ ในถ้อยคำที่สละสลวยประกอบกับความรู้ในทางเศรษฐศาสตร์ที่ยังคงทันสมัยอยู่นี้ควรจะบรรจุเข้าไว้ในหลักสูตรมัธยมศึกษาภาคปลายในสาขาวิชาสังคมศาสตร์จัดเป็นหนังสืออ่านนอกเวลาในวิชาภาษาไทย นอกจากนั้นหนังสือทรัพย์สินศาสตร์เล่ม 3 ว่าด้วย เศรษฐกิจการเมือง ซึ่งตีพิมพ์เมื่อ พ.ศ. 2477 ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองอันฉบับอยู่ที่หอสมุดมหาวิทยาลัยเกร็ดราชวิทยาลัย วัดมหาธาตุ ควรจะได้รับการตีพิมพ์อีกครั้งหนึ่ง ทรัพย์สินศาสตร์สมควรจะได้รับการเผยแพร่ให้กว้างขวางกว่านี้ และผู้วิจารณ์มีความเห็นร่วมด้วยเป็นอย่างยิ่งกับฉัตรทิพย์ นาถสุภาที่ได้เขียนคำนำในการตีพิมพ์หนังสือเล่มนี้ในครั้งที่ 3 ยกย่องให้ ทรัพย์สินศาสตร์เป็นวรรณกรรมเอกชิ้นเอกทางสังคมศาสตร์ของประเทศไทย

พนม ทิณกร ณ อยุธยา

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เมื่อสงครามเกิดขึ้น ย่อมต้องการคนกล้า เมื่อเกิดข่าวตื่นตื่น ย่อม
ต้องการคนหนักแน่น เมื่อข่าวและน้ำมีบริบูรณ์ ย่อมต้องการคนที่รัก
เมื่อข้อความลึกลับเกิดขึ้น ย่อมต้องการบัณฑิต

(มหาสารชาคก)

(27/92/32)